

Про Київський державний інститут кінематографії, якому нинішнього року виповнилося б 70, навіть допитливий дослідник знайде небагато інформації. А необхідність у такому дослідженні його історії є, адже це був єдиний вищий навчальний заклад української кінематографії, аналогу якому немає й сьогодні. На жаль, і раніше, і за часів незалежної держави про це писалося дуже мало.

До історії створення Київського державного інституту кінематографії

Роман Росляк

Школа КІНОМІСТЕЦТВА

27

«У 1930 році на базі Одеського технікуму кінематографії, що підготував значну групу фахівців для кіно, і кінофакультету Київського художнього інституту був організований Київський кіноінститут. Серед його викладачів був і О.Довженко», — таку згадку маємо у книзі «Кинематографическая жизнь столицы Советской Украины» А.Є.Жукової та Г.В.Журова, що з'явилася 1983 року. Ширшої інформації не почерпнути і з Енциклопедичного довідника «Київ» (1981). Більше того, інституту кінематографії тут взагалі немає у назві, а є інститут кіноінженерів, який, власне, створено на базі лише одного з шести факультетів свого попередника.

Напевно, найбільше про цей навчальний заклад було написано кіноісториком Миколою Фількевичем (*Фількевич М. Сторінки нашої історії // За радянський фільм. — 1967. — 13 грудня*). Автор публікації, незважаючи на складний час (друга половина шістдесятих), не побоявся згадати низку репресованих протягом 1930-х років викладачів інституту.

Про необхідність організації у Києві вищого кінематографічного навчального закладу мова зайшла ще 1927 року. Це, насамперед, пов'язувалося зі зростаючими темпами розвитку вітчизняної кінематографії, зокрема з будівництвом Київської кінофабрики, яку необхідно було укомплектувати відповідними кадрами.

Зрозуміло, що організація кіноосвітнього закладу мала відбуватися на певній базі. Йшлося, передусім, про переведення вже існуючого з 1924 року Державного технікуму кінематографії ВУФКУ з Одеси. «Тепер, коли центр українського виробництва перенесеться з Одеси до Києва, навряд чи треба доводити, що й кіношкола мусить перенестися до Києва. Лише тут, у Києві, в цьому Донбасі української культури, наша кіношкола може позбавитися тих хиб, що так рясно її запосіли», — писав з цього приводу журнал «Кіно» (*Буш М. Кадр і кадр // Кіно. — 1927. — №15/16. — С. 1*).

Проте минув не один рік, відбулося кілька нарад різного рівня, починаючи від виробничих і закінчуючи вищими партійними, аж поки поява такого навчального закладу стала реальністю.

20 травня 1930 року колегія Наркомосвіти УСРР на своєму засіданні ухвалила воістину історичне для всієї вітчизняної кінематографії рішення: «У зв'язку з поширенням кіновиробництва і потребою підготувати кадри для всіх галузей кінематографічних процесів, перетворити Одеський державний технікум кінематографії на кінематографічний інститут».

А вже трохи більше, ніж за місяць вийшов спільний наказ Наркомосвіти УСРР і ВУФКУ, згідно якого останньому для організації інституту передавався не лише Одеський кінотехнікум, а й кіновідділ (правильно теа кінофотовідділ) Київського художнього інституту. Згідно з цим наказом у віданні Наркомосвіти залишалося програмно-методичне забезпечення (розробка основ навчальних планів, затвердження програм навчальних планів, контроль за методами навчання і науково-дослідною роботою, підготовка і добір педагогічних кадрів, участь у доборі й затвердженні керівного складу тощо) і, що важливо, керівництво справою українізації.

Одне з головних питань, що викликало гострі суперечки — це структура майбутнього навчального закладу. Цьому було присвячено спеціальну нараду, участь у якій взяли керівники вітчизняної кінематографії, письменники, зокрема І.Воробйов, М.Бажан, І.Врона, М.Рильський. Переважна більшість питань стосувалася художнього факультету — йшлося, насамперед, про доцільність чи недоцільність створення у його складі сценарного, режисерського, операторського, особливо акторського відділів. Перші три відділи були затверджені без особливих заперечень. Стосовно ж акторського, то тут далися взнаки загалом невдалі спроби організувати підготовку акторів не лише на екранному відділі Одеського кінотехнікуму

■ Колишнє приміщення КДІК, нині — Державний музей Т.Г.Шевченка.

■ Режисер Суламій Цибульник.

■ Режисер Тимофій Левчук. 1935.

Фото з архіву Миколи Фількевича.

28

У статті використано документи з фондів Центрального державного архіву вищих органів влади і управління України.

(зрештою, це й призвело до закриття відділу у 1929 році), а й у Московському ДТК, відсутність відповідного педагогічного складу, навчальних програм. Цей процес значно ускладнювався й у зв'язку з переходом до звукового кіно. Непоодиноким було й упереджене ставлення до процесу підготовки акторів, що засвідчила репліка, що відділ «своєю соціальною фізіономією й іншими показниками може поспусати всю роботу...» І хоча нарада прийняла рішення відкрити у складі художнього факультету акторський відділ, невдовзі, у процесі організації інституту, це рішення відмінили. Перший набір на цей відділ відбувся лише у 1932 році.

Технічний факультет інституту складався з двох відділів — кінотехнічного та фотохімічного.

У зв'язку з тим, що остаточне рішення про місцеперебування кіноінституту прийняли лише у перших числах серпня, це не дозволило вчасно розпочати підбір педагогічного складу, а тому у спішному порядку довелося давати оголошення не лише в українських, але й деяких союзних засобах масової інформації.

Для опрацювання навчальних планів факультетів було створено факультетські навчальні методологічні комісії. Згодом вони розподілилися на циклові методкомісії, до завдань яких входило більш докладне опрацювання програм (узгодження між собою для уникнення паралелізму, взаємного доповнення та створення курсів лекцій відповідно до профілів відділів), споріднених і об'єднаних у цикли дисциплін.

Так, при художньому факультеті, зокрема, створили такі циклові методкомісії: соціології та історії мистецтва, історії матеріальної культури, історії кіномистецтва, яку очолював І.Врона, до її складу входили С.Гіляров, О.Довженко та інші; літератури й драматургії — голова Я.Савченко; режисерської роботи — І.Бохонов (голова), О.Довженко, Д.Вертов; сценарної справи — О.Корнійчук (голова), Я.Савченко, М.Бажан, Г.Авенаріус, Б. Антоненко-Давидович.

Залучення низки режисерів, сценаристів, редакторів Київської кінофабрики до роботи у методкомісіях, а згодом і до викладання, зумовлювалося значними труднощами, що виникали у процесі розробки дисциплін з режисерської та сценарної справи. Зокрема,

режисерам О.Довженку та М. Шпіковському доручили скласти програми з режисури для всіх відділів художнього факультету.

Термін навчання в інституті охоплював три роки. Кожен рік ділився на два семестри. Студенти переходили не з курсу на курс, а з семестру в семестр. Навчальний план було розраховано на 96 декад, з яких 54 декади відводилося на теоретичне навчання, а 42 — на практичну роботу на виробництві. Співвідношення між теорією і практикою щороку зростало на користь останньої.

Значна увага приділялася так званим активним методам навчання, що ставали «однією з головних умов нормального розвитку інституту». Кількість годин на лекції мало залишитися незначним. На перше місце, окрім суто виробничої практики, виходили семінарські, лабораторні заняття, які власне й зараховувалися до «активних». Так, у звіті інституту про проведення теоретичного навчання за перший семестр 1930-1931 навчального року зазначалося, що лекції займають близько 25 відсотків від усього навчального часу.

Слід зазначити, що до інституту приїжджали з лекціями С.Ейзенштейн, Л.Кулешов, О.Хохлова та інші.

Серед перших випускників інституту режисери Т.Левчук, І.Шмарук, М.Романов, оператори М.Чорний, В.Смородін, В.Войтенко, сценаристи С.Пономаренко, С.Карасьов, актори І.Копилов, Т.Саксаганська та інші.

На жаль, цьому навчальному закладові не судилося довге життя. Жорстка централізація призвела до втрати українською кінематографією автономії. Як наслідок — усі навчальні заклади, у тому числі й кіноінститут, потрапили у значну залежність від центру. Поступово ліквідовувалися факультети інституту. У серпні 1938 року розформовано операторський факультет. Наступного року на базі єдиного факультету Київського інституту кінематографії — кінотехнічного — утворено Київський інститут кіноінженерів, який, у свою чергу, 1954 року як електроакустичний факультет увійшов до складу Київського політехнічного інституту.